

RECEȚIONAT

Agenția Națională pentru Cercetare și Dezvoltare

La data: _____

AVIZAT

Secția AȘM _____

RAPORT ȘTIINȚIFIC FINAL
privind executarea proiectului de cercetări științifice
caracterul cercetărilor: aplicative, proiectul pentru Tineri Cercetători
ianuarie 2019 - decembrie 2019

Proiectul (titlul) “Reintegrarea economică și socială a migrantilor reveniți în Republica Moldova”

Cifra Proiectului 19.80012.08.11A

Direcția Strategică 08.07. “Patrimoniu național și dezvoltarea societății”

termen de executare: __ decembrie 2019

Conducătorul proiectului Ianioglo Alina, dr. _____

Directorul organizației Stratan Alexandru, m.c.,dr.hab., prof. _____

Consiliul științific Stratan Alexandru, m.c.,dr.hab., prof. _____

L.Ș.

CHIȘINĂU 2019

CUPRINS:

1. Scopul și obiectivele propuse spre realizare în cadrul proiectului.	3
2. Rezultatele științifice obținute în cadrul proiectului.	4
3. Cele mai relevante realizări obținute în cadrul proiectului.	16
4. Participarea în programe și proiecte internaționale, inclusiv propunerile înaintate/proiecte câștigate în cadrul concursurilor naționale/internaționale cu tangența la tematica proiectului.	16
5. Colaborări științifice internaționale/naționale.	17
6. Vizite ale cercetătorilor științifici din străinătate.	17
7. Teze de doctorat susținute pe parcursul realizării proiectului.	17
8. Manifestări științifice organizate la nivel național.	17
9. Aprecierea activității științifice promovate la executarea proiectului.	17
10. Rezumatul raportului.	18
11. Concluzii.	21
12. Bugetul proiectului, lista executorilor, lista tinerilor cercetători, doctoranzilor (conform anexei nr.1)	23
13. Lista publicațiilor științifice ce țin de rezultatele obținute în cadrul proiectului (conform anexei nr.2)	24
14. Participări la manifestări științifice naționale/internaționale (conform anexei nr.3)	25

Conducătorul proiectului

Ianioglo Alina, dr.

1. Scopul și obiectivele propuse spre realizare în cadrul proiectului.

Scopul proiectului constă în analiza procesului de reintegrare economică și socială a migraților reveniți în vederea evidențierii problemelor cu care ei se confruntă și identificării oportunităților de utilizare a capitalului uman și financiar acumulat peste hotare pentru dezvoltarea țării.

Obiectivele propuse spre realizare în vederea implementării proiectului sunt următoarele:

- Analiza politicilor naționale în domeniul de reintegrare a migraților reveniți;
- Analiza politicilor de reintegrare a migraților reveniți în alte țări Europene, precum România, Georgia și Polonia;
- Elaborarea metodologiei studiului calitativ;
- Intervievarea migraților reveniți în țară și a experților în domeniu;
- Analiza problemelor cu care se confruntă migrații în proces de reintegrare economică și socială;
- Determinarea intențiilor migraților reveniți cu privire la activitatea de antreprenariat;
- Determinarea cunoștințelor migraților reîntorși despre programele existente de susținere în procesul de reintegrare;
- Elaborarea propunerilor de perfecționare a politicilor în domeniul reintegrării migraților reveniți în țară.

2. Rezultatele științifice obținute în cadrul proiectului.

Cercetările efectuate în cadrul proiectului “Reintegrarea economică și socială a migranților reveniți din Republica Moldova” s-au soldat cu următoarele rezultate:

- efectuată analiza politicilor naționale în domeniul de reintegrare a migranților reveniți, inclusiv a *Strategiei naționale privind ocuparea forței de muncă pentru anii 2017–2021*, *Strategiei naționale în domeniul migrației și azilului (2011-2021)*, *Planului de acțiuni privind (re)integrarea cetățenilor Republicii Moldova întorși de peste hotare (2017-2020)*, precum și studierea *Ghidului pentru (re)integrarea cetățenilor Republicii Moldova reîntorși de peste hotare*;
- analizate programele în domeniu implementate în republică, inclusiv *Programul PARE 1+1* (lansat în 2010 și extins până în 2021), *proiectul Diaspora Engagement Hub*, *Program Diaspora Acasă Reușește "DAR 1+3"* pentru anii 2019-2025;
- efectuată analiza politicilor de reintegrare a migranților reveniți în alte țări Europene, precum România, Georgia și Polonia;
- evidențiate bunele practici europene privind politicile de reintegrare a migranților reveniți, precum Programul Diaspora Start-Up în România, "Zostan w Polsce swoim szejferm" [Deveniți propriul dvs. șef - rămâneți în Polonia, centre de mobilitate în Georgia, participarea ONG-ilor în realizarea diferitor programe de reintegrare a migranților, etc.];
- selectați indicatorii cheie pentru desfășurarea studiului calitativ. Grupul țintă: persoanele în vârstă de 18+ ani cu experiență de muncă peste hotare, care au revenit în Republica Moldova în ultimele 36 de luni, dar cu cel puțin 3 luni înainte de desfășurarea interviului;
- elaborat ghidul de interviu pentru migranți reveniți, fiind structurat în 5 compartimente:
 - Profilul migranților reîntorși pentru a determina caracteristicile demografice, experiența în migrația internațională, factorii de reîntoarcere în țară;
 - Particularități specifice de reintegrare economică a migranților reveniți în vederea analizei procesului de reintegrare în câmpul muncii, antreprenariat, intențiilor de a deschide afacere, transferului de competențe profesional-tehnice, transferului de capital financiar, oportunităților de utilizare a capitalului uman și financiar acumulat peste hotare pentru dezvoltarea țării;
 - Particularități specifice de reintegrare socială a migranților reveniți: evaluarea procesului de reintegrare socială (acces la medicină/educație);
 - Recomandări pentru îmbunătățirea procesului de reintegrare a migranților reveniți;
 - Planuri și intenții de viitor;
- elaborat ghidul de interviu pentru experți de nivel local (autorități locale) și central format din 6

compartimente:

- Date generale;
 - Amploarea migrației în localitate;
 - Reintegrarea economică a migranților reveniți (în câmpul muncii, antreprenoriat, transferul de competențe);
 - Reintegrarea socială a migranților reveniți;
 - Informare și adresabilitate;
 - Recomandări pentru facilitarea procesului de reintegrare socioeconomică a migranților;
- intervievați 25 de migranți reveniți în țară din regiunile de centru (9 pers. interviuate), nord (8pers.) și sud (8 pers.), fiind efectuată înregistrare pe banda audio. Din numărul total au fost intervievați 11 femei și 14 bărbați;
 - intervievați 15 experți în domeniu: reprezentanți ai Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă, Organizației Internaționale pentru Migrație, Biroului Relații cu Diaspora, Biroului Migrație și Azil, Organizației pentru Dezvoltarea Sectorului IMM, , proiectului „Migrație și dezvoltare locală” (MiDL) implementat de UNDP, autorităților locale și mediului academic;
 - efectuată transcrierea interviurilor de pe banda audio în document Word;
 - elaborată matricea de analiză și efectuată analiza datelor calitative obținute din interviuarea respondenților;
 - identificați factorii determinanți ai reîntoarcerii migranților, astfel pentru 2/3 din migrații intervievați familia a reprezentat principalul stimulente de a reveni în țară;
 - determinate problemele cu care se confruntă migrații reveniți în proces de reintegrare în câmpul muncii/deschiderea afacerii și reintegrare socială, precum informarea insuficientă despre oportunitățile din Republica Moldova, probleme de adaptare la standardele de viață; diferențe salariale mari;
 - analizată inițiativa antreprenorială a migranților reveniți;
 - analizat nivelul de utilizare a cunoștințelor dobândite peste hotare în țara de origine;
 - determinate necesitățile și intențiile (de a deschide afacere, de a reemigra) migranților;
 - stabilit gradul de cunoaștere și de aplicare la programele de reintegrare a migranților reveniți în Republica Moldova;
 - elaborată analiza SWOT în vederea evaluării situației privind reîntoarcerea și reintegrarea migranților reveniți;
 - elaborate recomandările de perfecționare a politicilor în domeniul reintegrării economice și

sociale a migranților.

În scopul realizării obiectivelor propuse au fost analizate politicile de reintegrare a migranților în Republica Moldova, precum și în alte țări, inclusiv România, Georgia și Polonia, alegerea cărora nu este o coincidență. Confruntându-se cu fenomenul exodului masiv al populației, aceste țări au fost impuse să atragă atenție deosebită problemei create, conștientizând necesitatea elaborării unor strategii și programe destinate atragerii și reintegrării populației plecate înapoi în țara de baștină.

Reîntoarcerea migranților reprezintă un potențial important pentru dezvoltarea socioeconomică a țării. Din această cauză, susținerea și încurajarea acestui fenomen reprezintă un obiectiv de interes național. În acest sens, Guvernul și organele de resort implementează diverse politici și strategii menite să faciliteze nu doar revenirea migranților, ci și reintegrarea acestora.

Analiza politicilor de reîntoarcere și reintegrare a migranților reveniți în țările de referință a arătat că principalele direcții ale politicilor sunt orientate în acordarea suportului în integrarea socială și valorificarea capitalului profesional, facilitarea dezvoltării antreprenoriatului, păstrarea conexiunilor cu localitatea de origine.

Reîntoarcerea și reintegrarea migranților reveniți în Republica Moldova a fost prioritizată de Guvern și se enumeră printre obiectivele prioritare ale Strategiei naționale în domeniul migrației și azilului (2011-2020). Pe lângă aceasta a fost adoptat „Planul de acțiuni pentru anii 2017-2020 privind (re)integrarea cetățenilor Republicii Moldova reîntorși de peste hotare”. Cu toate acestea, nu mulți migranți doresc să se întoarcă acasă, iar cei care se întorc menționează diverse dificultăți.

În Republica Moldova, din punctul de vedere al grupurilor țintă, politicile de reîntoarcere a migranților vizează practic toate categoriile cetățenilor plecați. Aceeași practică este observată și în cazul României. În Georgia o bună parte a programelor se orientează pe reintegrarea migranților ilegali reveniți în țară și sunt adânc focusate pe aspectele personale ale migranților și ajutorul nemijlocit al acestora în rezolvarea problemelor de ordin social la momentul revenirii în țară și în cadrul primei etape de readaptare. În prezent, guvernul georgian lucrează asupra extinderii programului de asistență migranților, astfel încât, migranții anterior legali care se întorc în țară tot să poată beneficia de avantajele acordate.

Moldova este susținută de Organizația Internațională pentru Migrație în implementarea programelor de revenire și reintegrare voluntară asistată (AVRR), în același timp doar 2836 de persoane din Moldova au fost asistate în ultimii 6 ani¹.

Decidenții de politici trebuie să stabilească cooperarea între țările de origine și destinație în vederea oferirii asistenței interconectate înainte și după sosire și asistenței de reintegrare. Cu toate că Moldova are acorduri semnate cu unele țări (de ex. Franța), acestea ar trebui extinse.

• *Aspect economic.*

¹ IOM (2019) 2018 Return and reintegration key highlights. Geneva, Switzerland.

Principalul aspect identificat în politicile analizate de revenire și reintegrare a migranților este cel economic. În prezent, migranții moldoveni beneficiază de serviciile Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă din Moldova (ANOFM).

Începând cu anul 2010 în Republica Moldova a fost implementat Programul pentru atragerea remitențelor în economie „PARE 1+1” (extins până în 2021), ce presupune că fiecare leu investit din remitențe va fi suplinit cu un leu din cadrul Programului. Chiar dacă în perioada 2010 - 2018, peste 1360 de companii au fost finanțate prin programul "PARE 1 + 1" și au creat aproximativ 3400 de locuri de muncă, unii dintre migranții reîntorși au declarat că s-au confruntă cu o birocrăție mare. Cele mai multe întreprinderi beneficiare ale programului "PARE 1+1" funcționează în domeniul agricol, variind de la 43% în 2012 la 67% în 2018 din numărul total. Deși, agricultura este unul dintre principalele sectoare din Republica Moldova, experiența celorlalte țări ar putea fi folosită pentru a asigura o dezvoltare inovatoare, și anume erau în principal finanțate întreprinderi neagricole în România (Programul Diaspora Start-Up), companii inovatoare în Polonia "*Zostan w Polsce swoim szefem*" [Deveniți propriul dvs. șef - rămâneți în Polonia] (2010-2012). Prezintă interes și un alt program din Polonia – Return Program. Se prevedeau forme particulare de susținere a oamenilor care încep o afacere pentru prima dată, spre exemplu scutirea de impozitul pe venit și contribuțiile la fondul de pensii pe o perioadă de 3 ani și acordarea unui credit preferențial pe un termen de 5 ani.

Programul "PARE 1+1" reprezintă un program de succes atât în reintegrarea economică a migranților, cât și pentru economia țării la general. Gestionate competent, afacerile inițiate sunt sustenabile în viitor. În afara întreprinderilor nou inițiate, mai sunt create atât locuri noi de muncă, cât și piețe noi de desfacere la nivel național și pe plan extern, prin intermediul produselor exportate. Acest program permite nu doar legalizarea remitențelor, ci și reprezintă o metodă diferită de utilizare a mijloacelor financiare, migranții fiind îndemnați să investească în propria afacere decât în bunuri de consum. În același timp, programul ar putea fi extins prin sprijinirea semnificativă a întreprinderilor inovatoare.

De asemenea, interes prezintă și campaniile naționale centrate pe tineretul polonez elaborate de Guvern, precum campania „Începe o carieră” (2007), care a avut ca scop de a prezenta Polonia drept o țară potrivită pentru a dezvolta o carieră profesională. Campanie, deasemeni a răspândit istorii de succes ale persoanelor care s-au întors, a inclus dezbateri în instituțiile de învățământ superior cu participarea managerilor resurse umane, studenților, experților în domeniul dezvoltării carierei și reprezentanților mass-media .

Aspect social. Componenta socială este un alt aspect important care poate fi găsit în politicile de revenire și reintegrare a migranților. În Republica Moldova nu există un centru unic de consiliere psihologică și socială (cum ar fi Centrele de Mobilitate în Georgia, centre operaționale în Albania). În același timp, crearea serviciului „Fereastră unică” din cadrul Agenției pentru Serviciul Public, permite oferirea consultanței populației, inclusiv migranților întorși. Un mare avantaj reprezintă introducerea în

Moldova a Mecanismului de referință interinstituțională pentru integrarea cetățenilor Republicii Moldova întorși din străinătate.

Din anul 2013 în Republica Moldova activează Biroul Relații cu Diaspora care coordonează politicile de stat în domeniul diasporei. Au fost implementate un șir de proiecte și programe ce urmăresc reintegrarea, cel puțin parțială, a diasporei în activitatea socială și economică din Republica Moldova. Astfel, se realizează Programul “Diaspora Acasă Reușește” (DAR 1+3) (2019 – 2025), care urmărește implicarea diasporei nu doar în componenta economică a țării, ci și implicarea nemijlocită în dezvoltarea localităților, infrastructurii, culturii, etc. Acest program urmărește stimularea dezvoltării localităților rurale și urbane din Republica Moldova prin atragerea capitalului uman și financiar din diasporă; păstrarea conexiunii dintre cetățenii plecați și localitățile de origine. Finanțarea proiectelor din cadrul programului se realizează în baza parteneriatului 1+3: Diaspora + Guvern, autoritățile publice locale și partenerii de dezvoltare, adică donatorii. Cu toate că în 2019 au fost selectate 30 de propuneri de proiecte care urmau să fie implementate, finanțarea acestora a fost amânată din cauza alegerilor locale planificate pentru anul curent. Printre alte măsuri de sprijin a implicării diasporei în dezvoltarea infrastructurii se include și proiectul PNUD “Migrație și dezvoltare locală” (MiDL).

În ATU Găgăuzia este în proces de aprobare legea privind unele din măsuri de realizare a programei “Acasă în Găgăuzia”, care prevede crearea unui registru al cetățenilor care se întorc în Găgăuzia, dreptul la plată unic în mărime de 20000 lei per persoană revenită, prioritate în înscriere la școală a copiilor migranților reveniți și alte măsuri. Aceste măsuri nu pot opri migrația, dar sunt importante în stimularea revenirii cetățenilor de peste hotare.

Reîntoarcerea profesională a diasporei în Republica Moldova este susținută de Biroul pentru Relații cu Diaspora în cadrul proiectului Diaspora Engagement Hub. Sunt oferite granturi profesioniștilor din diasporă în scopul de a încuraja transferul de capital uman și expertiză profesională pentru dezvoltarea academică, socială și economică a Republicii Moldova prin intermediul reîntoarcerii pe termen scurt (2 săptămâni – 2 luni). În același timp, acest program a fost criticat de unii experți pentru remunerarea financiară a persoanelor din diaspora moldovenească participante la program, care de fapt ar putea să se implice în baza sentimentelor patriotice.

Deși Republica Moldova colaborează cu diaspora profesională din străinătate (proiectul Diaspora Engagement Hub) în dezvoltarea diferitelor sectoare, formare de parteneriate, echipe de cercetare etc., totuși, Moldova încă nu își poate permite financiar să contribuie la întoarcerea definitivă a persoanelor înalt calificate, cum spre exemplu Polonia susține revenirea oamenilor de știință de excepție prin „Programul Poloniei de întoarcere” lansat în 2018 și *Homing Programme* (2016-2018), programul „Lendület” [Impuls] în Ungaria, modelul chinezesc „Servește-ți neamul”.

Un exemplu de politică guvernamentală în domeniul utilizării potențialului diasporei științifice este modelul din China „Servește-ți Națiunea”. În cadrul acestuia, guvernul chinez și-a asumat angajamentul de a crea un website și un centru ce va oferi asistență cercetătorilor chinezi întorși

definitiv sau temporar în patrie. În 2000, Guvernul chinez a lansat un program care ar stimula întoarcerea cercetătorilor aflați peste hotare în timpul vacanței de vară oferindu-le un salariu ce depășea de 5 ori salariul pe care l-ar fi câștigat pe parcursul acestei perioade în țara-gazdă².

De asemenea, reprezintă interes cazul Coreei de Sud. În anii 1960 -1970, guvernul a luat unele măsuri de stimulare a oamenilor de știință și ingineri să se întoarcă în patrie, oferindu-le acoperirea tuturor cheltuielilor pentru cei dispuși să se întoarcă, costurile de cazare și burse pentru studenți. Totuși, toate aceste măsuri s-au dovedit a fi relativ ineficiente, dat fiind faptul că doar 10% dintre tinerii absolvenți în străinătate s-au întors în țară. Dar situația s-a schimbat în anii 1980, când nu mai puțin de 2/3 din deținătorii studiilor de doctorat în America s-au întors în Coreea. Acest randament este explicat prin expansiunea economică durabilă și rapidă a Coreei de Sud, ceea ce duce la reducerea decalajului în nivelul de trai între țările dezvoltate și țara de origine. În plus, dezvoltarea industriei și a sistemului științific și tehnic au făcut posibil ca tinerii coreeni să găsească un loc de muncă corespunzător pregătirii lor profesionale, fără a provoca o înrăutățire a nivelului lor de trai.

Astfel, trebuie menționat că organul executiv ia măsuri pentru a facilita reintegrarea migranților care se întorc, dar unele dintre acestea nu sunt încă ușor accesibile, suficiente și durabile. În același timp, este important să se asigure dezvoltarea economică pentru a crea oportunități pentru ca cetățenii să lucreze în țară, să dispună de un nivel de trai decent și să nu emigreze.

Factori determinanți ai reîntoarcerii

În cadrul studiului au fost identificate diverse motive de reîntoarcere, de la motive economice precum crize financiare, motive sociale reprezentate de discriminare și adaptare în societățile gazdă, până la motive personale sau familiale. *Motivele familiale* sunt principalele motive de revenire în cazul Republicii Moldova. Pentru 2/3 din migranții intervievați familia a reprezentat principalul stimulente de a reveni în țară, reprezentat de necesitatea de a fi alături de soț, copii, părinți sau pentru întemeierea propriei familii.

„Nu am avut nici un plan să revin, dar eu sunt unicul copil la părinți. Maică mea, din starea sănătății nu este transportabilă în Canada, ea nu rezistă unui zbor... deci decizia finală a fost să revin” (IP1).

„Mi-a fost greu fără familie. Eu eram acolo, iar copiii creșteau aici fără mine” (IP4).

Un alt motiv de revenire este reprezentat de **dorul de casă și de țară**. Acesta înglobează atât dorul pentru familie, cât și pentru rude sau prieteni, dar și pentru anumite lucruri (casa părintească, locuri cunoscute etc.).

„Am avut și dorul de țară, de neamuri, de cunoscuți și prieteni... Cu toate că acolo a fost bine, eu mereu am vrut să revin înapoi și am făcut totul ca să revin acasă” (IP7).

² Biao X. Promoting Knowledge Exchange through Diaspora Networks (The Case of People's Republic of China). În: ESRC Centre on Migration, Policy and Society (COMPAS), University of Oxford, A report written for the Asian Development Bank, March, 2005

Eșecul economic în țările gazdă prezintă încă un motiv important menționat de migrații reînțorși, acesta fiind caracterizat atât de dificultatea găsirii unui loc de muncă, lipsa creșterii profesionale, cât și diverse probleme de ordin financiar – fie cheltuieli majore de subzistență, fie scăderea veniturilor dobândite din cauza crizei financiare.

„Ajunghând acolo mi-am dat seama că pe plan profesional nu o să mă realizez, nici chiar să-mi găsesc de lucru” (IP5).

Discriminarea și incapacitatea de adaptare în societățile gazdă sunt alți factori ce influențează decizia pentru reînțorcere, însă aceștia acționează în complex cu alți factori și foarte rar individual.

„Suntem acolo ca și oameni străini, toți, în orice instituție unde te adresezi toți te tratează ca și cum ești străin” (IP16).

„Nimeni nu e integrat, toată lumea comunică doar cu moldoveni sau cu alți migrați... în principiu străinii în străinătate comunică între ei, nu prea cu localnicii” (IP2).

Discriminarea este resimțită într-o măsură mai mare de migrații cu calificări înalte ce doresc recunoașterea competențelor deținute. Potrivit celor menționate de însăși migrați, societățile-gazdă sunt mai reticente față de migrații care pretind pentru poziții mai înalte comparativ cu cei care au calificări mai joase și ocupă posturi mai puțin atractive pentru localnici.

Pentru alți migrați problemele de adaptare au fost determinate de **specificul teritorial și cultural**. O altă categorie de factori este reprezentată de **dorința de a se dezvolta în țară, de a implementa noi idei**. Un aspect pozitiv ce se remarcă din acest punct de vedere este conștientizarea faptului că posibilități de realizare există și în Republica Moldova:

„Fiind în România am avut și ceva deplasări în Europa și am înțeles că și în Moldova se poate de făcut același lucru ca și în Europa, nu a fost nevoie de plecat în altă țară” (IP3).

Probleme cu care se confruntă migrații la reînțorcere

- **Informarea insuficientă despre oportunitățile existente**

Discuțiile desfășurate cu migrații reveniți au scos în evidență informarea slabă a lor despre oportunitățile existente în Republica Moldova (programe de reintegrare, accesare de fonduri, etc.). Gradul redus al informării migraților reveniți este determinat pe de o parte de lipsa propriu-zisă a interesului din partea acestora, iar pe de altă parte de situația nemijlocită a migrantului deoarece nu fiecare a menționat că are nevoie de ajutor pentru reintegrare.

„Din păcate nu cunosc. Poate nu m-am interesat și asta e motivul” (IP5).

Cu toate acestea, toți actorii implicați în procesul de reintegrare a migraților reveniți disiminează informația și încearcă promovarea unei informări ample prin intermediul canalelor formale de comunicare (media, internet, APL, misiuni diplomatice etc.).

„Prin toate canalele posibile, ne focusam mai mult pe mediul online pentru ca acolo se afla o buna parte din publicul ținta, în special migrați care vin de peste hotare...Noi mai avem

parteneri, este vorba despre Congresul Autorităților Publice Locale și ei de asemenea ajută la diseminarea informației. Dar am fost și foarte vizibili în mediul online și mass-media, ne-am promovat foarte bine la TV, la radio, e o echipă care face lucrul asta” (EXP2).

Lacunele în informare creează un tablou inconsistent despre oportunitățile existente. Acest fapt induce apariția diverselor probleme la toate etapele procesului de reintegrare a migranților reveniți, problema informării inconsistente sau lipsa totală a acesteia rămânând a fi problema-cheie. Un alt aspect legat de informare este volumul foarte mare de informație și lipsa unei ierarhizări sau structurări optime a acesteia. Astfel, în momentul în care migrantul revenit are nevoie de o informație specifică care vizează procesul său de reintegrare el se confruntă cu o dispersare foarte largă a informației, fapt care îl derutează.

„Dacă s-au aflat pentru o perioadă mai îndelungată peste hotare, atunci când revin sunt mai bulversați, ce să facă, cum să facă; mai rar legat de informarea femeilor însărcinate cum să primească indemnizațiile; nu cunosc oportunitățile de angajare în câmpul muncii, mulți chiar despre Agenția de Ocupare a Forței de Muncă nu cunosc” (EXP1).

- **Probleme de adaptare la standardele de viață.** În cele mai multe cazuri acestea sunt inferioare celor cu care au fost obișnuiți migranții în țările-gazdă. Faptul că migranții nu găsesc aceleași standarde de viață în țara de origine provoacă de obicei o insatisfacție față de traiul în țară, iar pe unii îi determină să re-emigreze.

„După revenire mereu aveam senzația că trebuie să îmi iau geanta și să plec. Aveam senzația că aici e mereu haos, lumea e tot timpul grăbită. Însă acum am intrat și eu în jocul acesta și m-am deprins bine mersi” (IP4).

„Cel puțin migranții au avut așteptări mari care nu s-au adeverit și lucrul asta a creat o dezamăgire” (EXP1).

- **Instabilitatea** și siguranța în ziua de mâine a fost o problemă menționată de unii emigranți. Printre alte probleme identificate se enumeră: diferențele de sisteme/infrastructură, probleme de reintegrare familială, frica de a nu se încadra și sentimentul de dezamăgire, discriminare din partea populației locale. Șederea îndelungată peste hotare influențează negativ legăturile cu membrii de familie din care cauză apar dificultăți în relația părinți și copii.

Reintegrarea economică

Una din cele mai importante etape care determină succesul reintegrării migranților reveniți este reprezentată de reintegrarea economică. Importanța acestui aspect este evidențiată în numeroase studii. Migranții reveniți pot transforma procesul de „*brain drain*” într-un proces de „*brain circulation*”^{3,4}.

³ Soubbotina T. (2004). Beyond Economic Growth: An introduction to sustainable development. Washington: World Bank Publications.

⁴ Alikhan M. (2015) Labour migration and development: Economic reintegration of Sri Lankan return migrants from the middle East. In: Global Research Forum on Diaspora and Transnationalism, Vol. Number 12, december 2015.

Este important să menționăm că migrații reveniți reprezintă nu doar o forță fizică de muncă, ci contribuie și la transferul de tehnologii și competențe. Anume din această perspectivă reîntoarcerea migraților, dar și reintegrarea de succes a acestora, reprezintă o oportunitate esențială pentru dezvoltarea țării.

a) Reintegrarea în câmpul muncii

- **Informarea.** Probleme majore la acest capitol nu au fost sesizate, însă sunt evidențiate două tendințe specifice în cazul celor care se angajează pe piața muncii – fie migrații revin la postul vechi de muncă, de până la emigrare, fie se informează din surse neoficiale, implicând rețelele sociale (familia, rudele, prietenii rămași în țară).

- **Lipsa problemelor la etapa de angajare și mulțumirea față de locul de muncă.** Migrații reveniți care s-au încadrat cu succes în câmpul muncii nu au afirmat despre existența problemelor la etapa de angajare și în general sunt satisfăcuți de locul de muncă pe care îl dețin.

- **Salarizarea.** În mare parte migrații au menționat că sunt mulțumiți de salarizarea la locul de muncă din Republica Moldova, remarcând faptul că nu fac aluzii la salariile primite peste hotarele țării. Această problemă a fost evidențiată și de experți. Acceptarea realităților economice naționale, dar și voința individuală îi face pe migrați să accepte situația. Totuși, respondenții constată că salariul le permite doar să acopere strictul necesar, fără posibilitatea efectuării unor economii (savings):

„De salariu eu în principiu sunt satisfăcut, ea îmi ajunge ca să trăiesc o lună. Pentru economii încă nu e destul” (IP17).

b) Antreprenoriat

Încurajarea antreprenoriatului în rândul migraților este o măsură inclusă în politicile promovate de Guvernul Republicii Moldova în colaborare cu diverse organizații internaționale, asociații din diasporă etc. Prin intermediul programelor de promovare a reîntoarcerii, dar și de menținere a migraților reveniți se acordă suport financiar, instruire și mentorat în perioada de debut celor care intenționează să inițieze propria afacere.

- **Informarea.** O problemă depistată în contextul analizat este exact situația referitoare la informarea insuficientă despre programele și oportunitățile existente de suport în dezvoltarea afacerii. Informarea prealabilă practic lipsește sau este la un nivel foarte superficial, deseori migrații se documentează din surse neoficiale (familie, rude, prieteni).

„Cunosc ei cate ceva marea majoritate, poate au auzit de PAREI+1, dar nu toti au auzit, nu toti stiu unde sa apeleze” (EXP1).

Lipsa unei informări prealabile este compensată de informarea despre oportunități deja în procesul de deschidere a afacerilor, fiind enunțată o aplicare în etapele ulterioare inițierii afacerilor. Și totuși situația la capitolul aplicare la programe este destul de ambiguă. O categorie de migrați apelează la asemenea proiecte din etapa inițială, altă categorie de migrați nu apelează, încercând să se descurce

cu propriile forțe, menționând că în caz de necesitate ar dori să beneficieze de susținere. Acest fapt poate fi explicat prin informarea inconsistentă și eronată cu privire atât la beneficiile oferite de programe, cât și la modalitatea de aplicare la acestea.

- **Investiții în afaceri.** O plus valoare pentru dezvoltarea țării ar putea fi atinsă dacă capitalul financiar și competențele migranților ar fi investite în domenii cu potențial de dezvoltare. În cazul Republicii Moldova, capitalul financiar acumulat de migrații reveniți este orientat în mare parte spre consum – soluționarea problemelor locative fiind una din principalele probleme în care se investește. Această situație este determinată de posibilitățile economice reduse din cadrul țării. Totuși există o categorie de migrați care pleacă în ideea revenirii și deschiderii unei afaceri proprii, investind în acest fel resursele acumulate în proiecte de business.

„Fiindcă la foarte mulți le este frică să investească banii. Statul ar fi bine să ofere o anumită securitate, sau să creeze condiții ca să investești” (IP11).

„Observam ca multi vin cu investitii, unii au propuneri mai mari, alții mai mici dar asta înseamnă ceva” (EXP1).

Un interes aparte îl prezintă antreprenoriatul inovator. Această experiență demonstrează atât faptul acumulării cunoștințelor noi peste hotare, cât și cel al transpunerii acestora în mediul de afaceri național. De cele mai dese, ori migrații reîntorși aduc acasă specii noi fie de plante, fie de animale, însă odată cu ele și tehnicile de îngrijire a acestora. Astfel, inovația concentrându-se în domeniul agricol.

- **Aplicarea la programe de susținere financiară.** O categorie de migrați apelează la aceste programe din etapa inițială, altă categorie de migrați nu apelează, încercând să se descurce cu propriile forțe, dar menționând că în caz de necesitate ar dori să beneficieze de susținere. Acest fapt poate fi explicat prin informarea inconsistentă și eronată cu privire atât la beneficiile oferite de programe cât și la modalitatea de aplicare la acestea.

Nu m-am implicat adânc în detaliu. Am decis la început să fac totul cu propriile forțe și doar în caz de neceaz am decis să apelezi la cineva” (IP3).

- **Motive de neaplicare la programe de susținere financiară.**

Totodată a fost constatată o încredere slabă a migranților față de instituțiile publice ceea ce reprezintă un motive de neaplicare la programele de susținere a antreprenorilor. Trebuie de menționat că gradul scăzut de încredere în organizațiile publice sau în sectorul non-guvernamental este specific pentru toată populația Republicii Moldova, indiferent dacă are sau nu experiență migrațională.

Reintegrare socială

Trei sfere importante în acest sens au fost identificate: accesarea serviciilor medicale, integrarea în sistemul de învățământ general și integrarea la nivel de societate.

Sectorul educațional. Problemele ce vizează reintegrarea migrantilor reveniți în domeniul educației afectează mai mult copiii care au fost antrenați în procesul migrațional și mai puțin adulții. De asemenea, vârsta copilului revenit în țara de origine este invers proporțională cu gradul de confort în procesul de reintegrare în sistemul de învățământ național.

„Exista dificultati de adaptare a acestor copii in institutiile de invatamant din RM” (EXP1).

Probleme care apar în procesul de reintegrare în sistemul de învățământ țin de mai multe cauze. O problemă cu care se confruntă nu doar migrații, dar și localnicii, este determinată de însăși infrastructura creată în jurul sistemului de învățământ – problemele de accesibilitate și asigurarea cu locuri la grădiniță – o altă problemă este reprezentată de sistemul de învățământ în sine, care comparativ cu sistemele de învățământ din alte țări este mai conservator. O problemă globală în domeniul educației, care progresează tot mai mult este și bullying-ul, însă la fel de această problemă sunt afectați deopotrivă atât copiii migrați reînțorși cât și localnicii.

Avem cazuri cand dificultatea de integrare nu tine doar de profesor, dar tine de colegii de clasa, care manifesta un comportament intolerant, ca sa nu spun agresiv. Avem situatii cand trebuie sa repete anul scolar, desi Ministerul Educatiei a incercat sa intervina si a emis o directiva care sa faciliteze si sa nu faca discrepantele acestea si noi anul trecut am observat ca in mare parte functioneaza, adica cat de cat copiii sunt integrati dupa varsta si conform documentelor” (EXP4).

Sectorul de sănătate. Celălalt domeniu al reintegrării sociale este reprezentat de sistemul de sănătate. Situația din sistemul de sănătate este una ambiguă, fiind indicate aspecte cu conotație dublă valabile în ambele sensuri. Astfel, unii migrați sunt mulțumiți de calitatea serviciilor medicale oferite în Republica Moldova, evidențiind o situație mai bună la nivel de atitudine a personalului medical, la nivel de reacție în cazuri de urgență și infrastructură medicală (înscirerea la medic) comparativ cu situația din țările-gazdă.

„Eu mai multă încredere am în medicii de aici deoarece medicii de acolo cu persoanele străine nu se ocupă mult, mai mult cu băștinașii iar cei veniți sunt de mâna a 2-a.” (IP4).

Cu toate acestea, nu toți migrații reveniți prezintă un așa grad de mulțumire față de sistemul medical național, însuflându-le un anumit nivel de nesiguranță. Acesta fapt este determinat de mai mulți factori: corupția din sistemul medical, infrastructură înapoiată și nu în ultimul rând atitudinea personalului medical. Totodată migrații au un nivel mai înalt de încredere în clinicile din sectorul privat comparativ cu cele gestionate de stat.

În ceea ce privește **reintegrarea la nivelul societății** menționăm că aceasta începe cu necesitatea de readaptare la standardele de viață din țară. De multe ori migrații întâmpină dificultăți psihologice în acest aspect, perioade lungi de timp suportă șocuri, fie din cauza condițiilor scăzute de trai, fie din partea persoanelor cu care contactează (vecini, colegi, alți oameni). În cazul unor migrați, aceste dificultăți sunt depășite doar cu ajutorul membrilor familiei și prietenilor.

”Readaptarea e o chestie foarte generală și complicată. Trebuie readaptare psihologică, un alt approach de la oameni [...] Cineva care a fost peste hotare și este deprins cu altă realitate și vii aici la o realitate minus, e foarte greu (IP1)”.

Transferul de competențe

Este foarte important să menționăm că țările de origine trebuie să fie pregătite și deschise ca să integreze experiența adusă de migrații reveniți. Un alt aspect important este cererea sau necesitatea însăși a acestor abilități pe piața țărilor de origine. Plus-valoarea competențelor migraților reveniți este în cea mai mare parte decisă de diferențele existente la nivel de dezvoltare între țara-gazdă și țara de origine. Astfel, utilizarea acestora ar putea urgenta și amplifica ritmurile de dezvoltare în țara de origine. Este important să menționăm că migrații reveniți în Republica Moldova nu doar confirmă utilitatea competențelor dobândite peste hotare, ci chiar le transpun pe acestea în propriile activități. În general, această experiență este primită cu deschidere, totuși statul din această perspectivă nu are o politică concretă, iar în unele domenii de activitate, cum ar fi cel public sunt mai rigide la schimbări.

Migrații reveniți reprezintă nu doar o resursă fizică, o potențială forță de muncă, ci au și capacitatea de a influența dezvoltarea țării de origine, asigurând un transfer de competențe:

- **hard skills**

„În domeniul serelor, baza am pus-o acolo, cum să îngrijesc plantele, în primul rând temperatura, în general despre îngrijire. Și am acumulat și experiență și în domeniul construcțiilor” (IP14).

- **soft skills**

„Abilități de management al timpului, m-am dezvoltat emoțional sau un fel de rezistență la stres în momente când apar pe neașteptate mai multe sarcini odată, mai multe organizări, paralel discuția cu mai mulți clienți odată și tot așa” (IP9).

În același timp studiul a arătat că valorificarea competențelor nu este încă la un nivel suficient, acest domeniul rămâne de explorat în continuare.

Foarte importantă este implicarea migraților reveniți în procesul de consultanță, doar prin asemenea măsuri am putea beneficia de un transfer de experiență eficient. Este important să menționăm că acest transfer trebuie realizat la toate nivelele și implică un anumit grad de deschidere a societății de origine, și toleranță.

Analiza SWOT (figura 1) a permis de a evalua punctele tari și slabe în proces de reintegrare a migraților reînțorși în Republica Moldova în relație cu oportunitățile și amenințările.

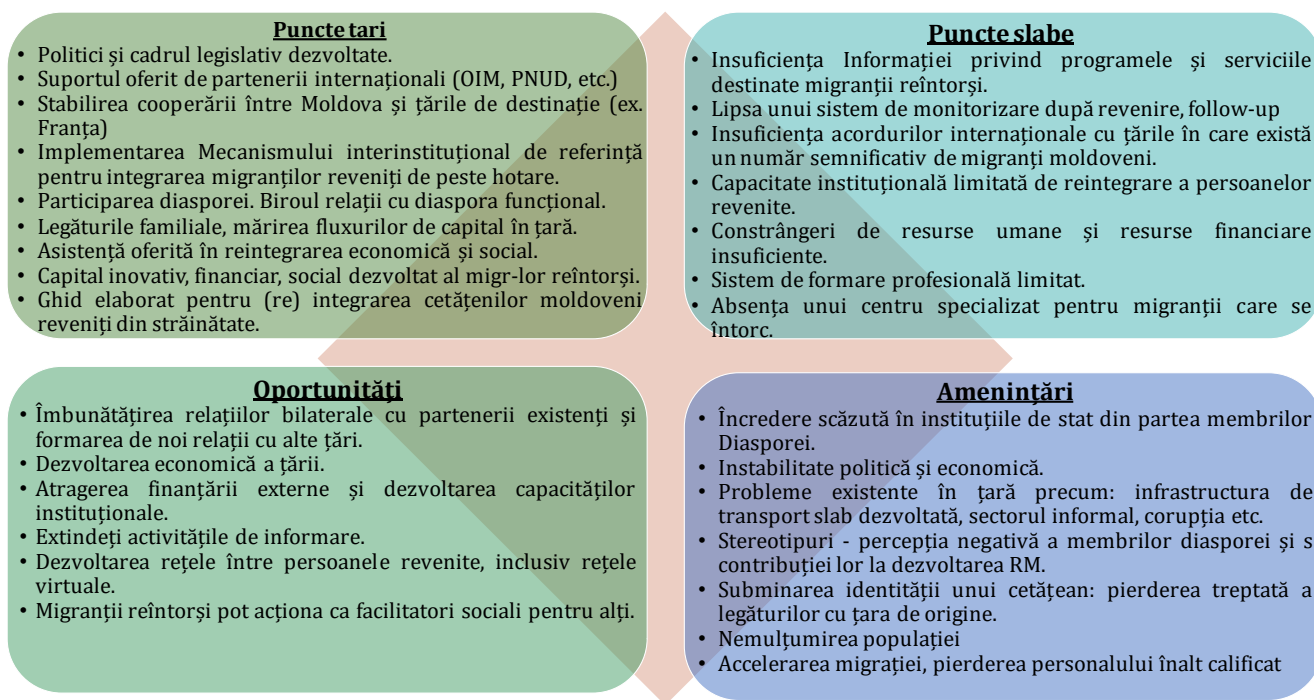

Fig.1. Analiza SWOT

3. Cele mai relevante realizări obținute în cadrul proiectului.

Cercetările efectuate în domeniul reintegrării migranților reîntorși în Republica Moldova s-au soldat cu următoarele **realizări principale**: au fost evidențiate bunele practici europene privind politicile de reintegrare a migranților reveniți; identificate problemele cu care se confruntă aceștia; evaluate punctele tari și slabe în proces de reintegrare în Republica Moldova în relație cu oportunitățile și amenințările; elaborate recomandările de perfecționare a politicilor în domeniul reintegrării economice și sociale a migranților. Recomandările sugerate ar putea duce la îmbunătățirea politicilor în domeniu, contribui la atragerea migranților înapoi, facilita o reintegrare mai eficientă și durabilă a acestora, având un impact pozitiv asupra dezvoltării comunității.

4. Participarea în programe și proiecte internaționale (ORIZONT 2020, COST...), inclusiv propunerile înaintate/proiecte câștigate în cadrul concursurilor naționale/internaționale cu tangența la tematica proiectului.

- Tabac T. a câștigat bursa (parțială) pentru a participa la Conferința “Migration and the European City. Social and Cultural Perspectives from Early Modernity to the Present”, organizată de Istituto Storico Italo-Germanico, or. Trent, Italy, 18 –20 Septembrie 2019.

5. Colaborări științifice internaționale/naționale.

Participarea membrilor echipei la Conferințe internaționale a contribuit la networking, stabilirea unor noi cunoștințe, schimb de idei și identificarea oportunităților de stabilire a colaborărilor științifice.

6. Vizite ale cercetătorilor științifici din străinătate.

La masa rotundă de diseminare a rezultatelor proiectului organizată ca o sesiune separată în cadrul Conferinței INCE, au participat atât cercetătorii științifici din țară, cât și din străinătate.

7. Teze de doctorat susținute pe parcursul realizării proiectului.

Pe parcursul realizării proiectului nu au fost susținute teze de doctorat. În același timp, 4 membri ai echipei continuă studii de doctorat, tema tezei de doctor al unora având tangențe cu tema proiectului dat.

8. Manifestări științifice organizate la nivel național.

Rezultatele proiectului pentru tinerii cercetători „Reintegrarea economică și socială a migranților reveniți în Republica Moldova” au fost prezentate la masă rotundă în cadrul unei sesiuni separate a Conferinței internaționale științifico - practice „Creșterea economică în condițiile globalizării: bunăstare și incluziune socială”, în incinta Institutului Național de Cercetări Economice, la data de 11 octombrie 2019.

9. Aprecierea activității științifice promovate la executarea proiectului.

Membrii echipei au fost obținut certificate de participare la conferințele internaționale:

- Conferința internațională științifico - practică „Creșterea economică în condițiile globalizării: bunăstare și incluziune socială”, INCE, 10-11 octombrie 2019;
- Conferința științifică internațională a studenților, doctoranzilor și tinerilor cercetători ”Lomonosov-2019”, Universitatea de Stat din Moscova, Rusia, 8-12 aprilie 2019.

10. Rezumatul raportului.

Obiectivul de bază al proiectului constă în analiza procesului de reintegrare economică și socială a migranților reveniți în vederea evidențierii problemelor cu care ei se confruntă și identificării oportunităților de utilizare a capitalului uman și financiar acumulat peste hotare pentru dezvoltarea țării.

Cercetarea realizată prezintă interes important pentru societate prin faptul că reflectă problema reintegrării migranților moldoveni reveniți în țara lor de origine. Atenția primordială a fost adresată principalilor factori care contribuie la reintegrarea acestora în economie, ceea ce privește angajarea în câmpul muncii, inițiativa antreprenorială, utilizarea economiilor acumulate în migrație; adaptarea profesională, precum și la reintegrare în societate: adaptare în viața comunității, gradul satisfacției de viață, acces la medicină/educație. Abordarea aspectelor (instituționale, economice și sociale) și factorilor determinanți în procesul de reintegrare a migranților, precum și evaluarea necesităților și dificultăților cu care se confruntă migranții moldoveni reîntorși de peste hotare a permis determinarea oportunităților și elaborarea recomandărilor de perfecționare a politicilor în domeniul reintegrării migranților. Totodată, importanța cercetării este determinată și de necesitatea diminuării riscurilor parvenite în procesul de reintegrare, precum eventuala reemigrare ca rezultat al eșecului de a se integra în societate și pe piața muncii.

Metodele de cercetare utilizate:

- analiza documentelor de politici, literaturii de specialitate naționale și internaționale;
- analiza datelor statistice;
- interviul sociologic semi-structurat cu migranții reveniți (25 pers.) și experții în domeniu (15 pers.);
- Analiza SWOT.

Grupul țintă: persoanele în vârstă de 18+ ani cu experiență de muncă peste hotare, care au revenit în Republica Moldova în ultimele 36 de luni, dar cu cel puțin 3 luni înainte de desfășurarea interviului;

Instrumentul de cercetare - ghidul de interviu. Eșantioanele au fost eterogene pentru a produce efecte de polarizare și a culege diferențe valorice și de opinie. Fiecare discuție din cadrul interviurilor a fost înregistrată pe bandă audio și apoi transcrisă.

Cercetările efectuate în domeniul reintegrării economice și sociale a migranților reîntorși în Republica Moldova s-au soldat cu următoarele **rezultate principale:**

- evidențierea bunelor practici europene privind politicile de reintegrare a migranților reveniți;
- identificarea problemelor cu care se confruntă migranții reveniți în proces de reintegrare în câmpul muncii/deschiderea afacerii și reintegrare socială;
- analiza inițiativei antreprenoriale a migranților reveniți;

- stabilirea gradului de cunoaștere și de aplicare la programele de reintegrare a migranților reveniți în Republica Moldova;
- evaluarea punctele tari și slabe în proces de reintegrare a migranților reîntorși în Republica Moldova în relație cu oportunitățile și amenințările.
- elaborarea recomandărilor de perfecționare a politicilor în domeniul reintegrării economice și sociale a migranților.

Astfel, în rezultatul cercetării au fost elaborate un set de recomandări pentru perfecționarea unor politici eficiente, bazate pe fapte, care ar stimula revenirea și reintegrarea sustenabilă a migranților atât în plan economic cât și social, ce presupune nu doar absența reemigrării, ci și existența unui impact pozitiv al migranților întorși asupra dezvoltării comunității.

Pentru o reinsertie mai accelerată și stabilă a migranților reveniți în Republica Moldova considerăm că există unele aspecte ce pot fi îmbunătățite, dar și unele pârgii noi care pot fi utilizate în viitor, astfel **recomandarile formulate** sunt următoarele:

- la nivel instituțional (implementarea măsurilor pentru creșterea nivelului de trai în țară ce va facilita întoarcerea migranților moldoveni; acordarea unei atenții mai mari de Guvern a identificării și rezolvării principalelor probleme cu care se confruntă persoanele la reântoarcere; organizarea discuțiilor privind cele mai bune practici internaționale în domeniul reîntegrării sub forma unor ateliere sau ședințe interinstituționale regulate; monitorizarea periodică și evaluarea eficienței politicilor);
- reintegrarea economică (diversificarea programelor pentru includerea migranților în proiecte de afaceri; măsuri de atragere a persoanelor cu afacerea pe care o gestionează peste hotare; furnizare de instruire diversificate pentru abordarea aspectelor socio-psihologice, bugetare / fiscale, politice și juridice la inițierea și dezvoltarea afacerilor);
- reintegrare social (facilitarea reintegrării copiilor în școală; soluționarea problemei locuințelor; sprijinirea reintegrării nou-veniților de persoanele deja returnate (mentori);
- informație (identificarea noilor surse de informare și îmbunătățirea canalelor de informare existente: aplicații on-line pentru smartphones, folosirea ecranelor în aeroport pentru a disimina informația, crearea de rețele virtuale pentru a conecta comunitățile de migranți și țările de origine etc.).

În general, recomandările sugerate ar putea duce la îmbunătățirea politicilor în domeniu, contribui la atragerea migranților înapoi, facilita o reintegrare mai eficientă și mai durabilă a migranților care se întorc, având un impact pozitiv asupra dezvoltării comunității.

Impactul rezultatelor obținute. Studiul contribuie la consolidarea tematicii cu privire la reintegrarea economică și socială a migranților reveniți în țară. Astfel, rezultatele studiului pot fi folosite atât pentru continuarea cercetărilor în domeniu, cât și pentru perfecționarea politicilor, ceea ce va asigura o reintegrare mai eficientă și sustenabilă a migranților reveniți în țară, și respectiv va avea un impact pozitiv asupra dezvoltării comunității.

Rezultatele obținute vor servi în calitate de suport pentru implementarea ”Strategiei naționale privind ocuparea forței de muncă pentru anii 2017–2021” și “Strategia națională în domeniul migrației și azilului (2011-2021)”. Totodată, cercetarea propusă este în conformitate cu unele acțiuni propuse în „Planul de acțiuni pentru anii 2017-2020 privind (re)integrarea cetățenilor Republicii Moldova reîntorși de peste hotare”: realizarea unui studiu de monitorizare și evaluare a necesităților cetățenilor Republicii Moldova reîntorși de peste hotare; promovarea istoriilor de (re)integrare cu succes a cetățenilor Republicii Moldova reîntorși de peste hotare.

Potențialii beneficiari – Ministerul Economiei și Infrastructurii; Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale; Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă, Biroul Relații cu Diaspora; Biroul Migrație și Azil etc.

11. Concluzii.

Procesul de reintegrare este un proces cu implicația mai multor actori, dintre care rolul principal revine pe de o parte statului, iar pe de altă parte însuși migrantului. Migrantul revenit la fel trebuie să ocupe o poziție activă în procesul său de reintegrare, nemizând în exclusivitate pe serviciile oferite de stat. Or, succesul reintegrării migranților reveniți este determinat de flexibilitatea acestora și capacitatea de a se adapta sau readapta la condițiile din țară, care de obicei sunt inferioare condițiilor din țara-gazdă. Cercetarea de față a scos în evidență că majoritatea migranților reveniți ocupă o poziție foarte independentă în procesul de reintegrare socioeconomică, preferând să apeleze la serviciile și programele de stat în caz de necesitate. O recomandare oferită de către migrații reveniți celor care doresc să revină înapoi în Republica Moldova este curajul de a face acest pas. Este foarte importantă și extinderea relațiilor de parteneriat dintre Moldova și țările de destinație pentru a oferi suport în proces de reîntoarcere și returnare.

Problemele cu care se confruntă persoanele reîntoarse în țară nu sunt foarte diferite față de cele cu care se confruntă populația per general. Putem enumera același set de probleme: dezvoltare economică scăzută ce manifestă un impact negativ asupra nivelului de salarizare, precum și cheltuielile majore de subzistență; dificultăți de obținere a unui post de muncă competitiv și bine-plătit; standarde de viață scăzute atât la nivel de țară, cât și la nivel local, în special lipsa infrastructurii dezvoltate în localitățile rurale; mediul social și cultural de nivel scăzut; corupția la toate nivelele; instabilitatea și încrederea slabă în instituțiile de stat, etc. În acest context o recomandare de bază și foarte importantă ar fi creșterea economică în țară care ar genera o îmbunătățire rapidă a nivelului de trai.

Pentru o reinsertie mai accelerată și stabilă a migranților reveniți în Republica Moldova considerăm că există unele aspecte ce pot fi îmbunătățite, dar și unele pârghii noi care pot fi utilizate în viitor, astfel *recomandarile formulate* sunt următoarele:

A. *La nivel instituțional:*

- ar trebui să fie implementate măsuri pentru creșterea nivelului de trai în țară pentru a facilita întoarcerea migranților moldoveni;
- Guvernul ar trebui să acorde mai multă atenție identificării și rezolvării principalelor probleme cu care se confruntă persoanele la reîntoarcere;
- organizarea discuțiilor privind cele mai bune practici internaționale în domeniul reîntegrării cetățenilor reveniți sub forma unor ateliere sau ședințe interinstituționale regulate. Foarte utilă ar putea fi implicarea migranților reveniți în procesul de consultanță la nivelul tuturor structurilor statale. Prin asemenea măsuri țara ar putea beneficia de transfer de experiență originală. Este important să menționăm că acest transfer trebuie realizat la toate nivelele și implică un anumit grad de deschidere a societății de origine, și toleranță.
- monitorizarea periodică a politicilor care promovează sau facilitează reintegrarea migranților

reveniți pentru a vedea rentabilitatea acestora și pentru a evalua eficiența costurilor acestora.

B. Reintegrarea economică:

- diversificarea programelor pentru includerea migranților în proiecte de afaceri;
- atragerea persoanelor cu tot cu afacerea pe care o gestionează peste hotare, oferirea anumitor facilități și suport în implementarea acestora în țară, ceea ce implică locuri de muncă pentru conaționali noștri, copiii care stau în țară, absolvenți care pot beneficia de stagiu de practică inedit;
- furnizarea de instruire diversificate pentru abordarea aspectelor socio-psihologice, precum și a aspectelor bugetare / fiscale, politice și juridice la inițierea și dezvoltarea afacerilor.

C. Reintegrare socială:

- facilitarea reintegrării copiilor în școală;
- problema locuințelor (negocierea statului cu băncile comerciale privind crearea unor posibilități mai avantajoase de creditare și credit ipotecar);
- persoanele revenite pot sprijini reintegrarea nou-veniților (persoanele deja returnate pot acționa ca mentori).

D. Informație

• identificarea noilor surse de informare, precum și îmbunătățirea canalelor de informare existente deoarece o problemă sesizată a fost necesitatea unei informări slabe a migranților reveniți. Problema informării migranților nu ține de lipsa informației, dimpotrivă migranții au menționat că informație este destulă, problema informației este condiționată de dispersia acesteia. Astfel, este necesară crearea unor surse unice și verificate, în cadrul cărora informația ar fi foarte clar structurată și ușor accesată de utilizatori ordinari. De asemenea, informațiile pot fi diseminate mai activ folosind diferite mijloace, de exemplu: aplicații on-line pentru smartphones (informații utile pentru migranții reveniți, contacte, facilități, etc), folosirea ecranelor în aeroport pentru a disemina informația (date de contact, istorii de succes, programe), crearea de rețele virtuale pentru a conecta comunitățile de migranți și țările de origine etc.

Este important să menționăm că măsurile întreprinse în vederea reintegrării migranților reveniți pot servi drept stimuli și pentru acei care încă sunt indeciși din perspectiva reîntoarcerii, constituind în acest fel și măsuri de atragere a migranților. În general, recomandările sugerate ar putea duce la îmbunătățirea politicilor în domeniu, ar facilita o reintegrare mai eficientă și mai durabilă a migranților care se întorc, având un impact pozitiv asupra dezvoltării comunității.

Cercetarea a scos în evidență necesitatea continuării studiului în domeniul de reintegrare a migranților reveniți, și anume abordarea aprofundată și detaliată a diverselor aspecte privind utilizarea/valorificarea în țară a competențelor dobândite de către migranți peste hotare, precum și identificarea oportunităților de maximizare a transferului tehnologic și inovații. Totodată, este simțită necesitatea dezvoltării cercetărilor privind problemele migranților reveniți pe un eșantion cantitativ național.

Volumul total al finanțării (mii lei) (pe ani)

Anul	Planificat	Executat	Cofinanțare
2019	150 000 MDL	150 000 MDL	30 000 MDL

Lista executorilor (funcția în cadrul proiectului, titlul științific, semnătura)

Nr d/o	Numele/Prenumele	Anul nașterii	Titlul științific	Funcția în cadrul proiectului	Semnătura
1.	Ianioglo Alina	1988	dr. șt. ec.	coordonator de proiect	
2.	Tabac Tatiana	1989		cercetător științific	
3.	Pahomii Irina	1992		cercetător științific	
4.	Ceban Alexandru	1984		cercetător științific	
5.	Hruscirov Elena ⁵ (ianuarie – aprilie)	1987		cercetător științific	
6.	Onofrei Nicoleta (mai – decembrie)	1994		cercetător științific	
7.	Turețchi Tatiana	1975		cercetător științific	

Lista tinerilor cercetători

Nr d/o	Numele/Prenumele	Anul nașterii	Titlul științific	Funcția în cadrul proiectului
1.	Ianioglo Alina	1988	dr. șt. ec.	coordonator de proiect
2.	Tabac Tatiana	1989		cercetător științific
3.	Pahomii Irina	1992		cercetător științific
4.	Ceban Alexandru	1984		cercetător științific
5.	Hruscirov Elena	1987		cercetător științific
6.	Onofrei Nicoleta	1994		cercetător științific

Lista doctoranzilor

Nr d/o	Numele/Prenumele	Anul nașterii	Titlul științific	Funcția în cadrul proiectului
1.	Tabac Tatiana	1989		cercetător științific
2.	Pahomii Irina	1992		cercetător științific
3.	Ceban Alexandru	1984		cercetător științific
4.	Onofrei Nicoleta	1994		cercetător științific

Conducătorul proiectului

Ianioglo Alina, dr. _____

⁵ Concediu de maternitate din mai 2019

LISTA
lucrărilor publicate

– **articole din reviste internaționale:**

IANIOGLO, A.; TABAC, T.; PAHOMII, I.; CEBAN, A.; ONOFREI, N. Return Migration: Main Issues and Opportunities (Case of the Republic of Moldova). *International Migration Journal*. 2019 (în ediție)

– **articole în culegeri naționale**

PAHOMII, I.; CEBAN, A.; IANIOGLO, A.; TABAC, T. Transferul de capital financiar al migranților reveniți în mediul de afaceri. Conferința Internațională Științifico - Practică „Creșterea economică în condițiile globalizării: bunăstare și incluziune socială”, Ch: INCE, 2019 (în ediție)

– **rapoarte publicate/Teze ale comunicărilor la congrese, conferințe, simpozioane, în culegeri (naționale / internaționale),**

TABAC, T.; PAHOMII, I. Программы по стимулированию возвратной миграции в Республике Молдова. Материалы Международного молодежного научного форума «ЛОМОНОСОВ-2019»/ Отв. ред. И.А. Алешковский, А.В. Андриянов, Е.А. Антипов. М: МАКС Пресс, 2019. ISBN 978-5-317-06100-5.

– **Altele (Policy Paper)**

IANIOGLO, A.; TABAC, T.; PAHOMII, I. Reintegrarea migranților reveniți în Republica Moldova. INCE: Decembrie 2019.

Conducătorul proiectului

Ianioglo Alina, dr.

Participări la manifestări științifice naționale/internaționale

Nume, prenume participant, date privind manifestarea științifică (denumire, data, loc), titlul comunicării susținute.

Nume, prenume	Date privind manifestarea științifică (denumire, data, loc)	Titlul comunicării susținute
Pahomii Irina Ceban Alexandru; Ianioglo Alina; Tabac Tatiana	Conferința internațională științifico - practică „Creșterea economică în condițiile globalizării: bunăstare și incluziune socială”, Institutul Național de Cercetări Economice, 10-11 octombrie 2019	“Transferul de capital financiar al migranților reveniți în mediul de afaceri”
Ianioglo Alina; Ceban Alexandru; Tabac Tatiana	Conferința internațională “Neuchâtel Graduate Conference of Migration and Mobility Studies 2019”, Universitatea din Neuchâtel, Elveția, 11-13 septembrie 2019	“Reintegration of returning migrants (case of the Republic of Moldova)”
Tabac Tatiana	Conferința “Migration and the European City. Social and Cultural Perspectives from Early Modernity to the Present”, Istituto Storico Italo-Germanico, or. Trent, Italia, 18 –20 septembrie 2019	-
Tabac Tatiana; Pahomii Irina	Conferința științifică internațională a studenților, doctoranzilor și tinerilor cercetători ”Lomonosov-2019”, Universitatea de Stat din Moscova, Rusia, 8-12 aprilie 2019	„Программы по стимулированию возвратной миграции в Республике Молдова.”

Conducătorul proiectului

Ianioglo Alina, dr.
